

## **Collegiale Sint-Pieter-en-Guido**

Adres: Dapperheidsplein

De collegiale Sint-Pieter-en-Guido, beschermd monument sinds 1938, bezit de mooiste glas-in-loodramen, muurschilderingen en grafstenen van de hoofdstad. Het gebouw combineert essentiële kenmerken van de Romaanse en de gotische architectuur.

De aanwezigheid van de adellijke familie van Aa, in het centrum van het dorp, de oprichting van een kanunnikenkapittel en de cultus gewijd aan Sint-Guido hebben ongetwijfeld, tenminste vanaf de 11de eeuw, bijgedragen tot de oprichting van dit belangrijke religieuze bouwwerk.

Het ontstaan van een eerste parochie in Anderlecht wordt geschat rond de overgang van de 10de naar de 11de eeuw.

### **Romaanse collegiale**

Aan het einde van de 11de eeuw en bij het begin van de 12de eeuw werd de indrukwekkende Romaanse Sint-Pieter-en-Guidokerk opgetrokken.

Het plan van deze kerk leek in grote lijnen op dat van het huidige bouwwerk.

Het feit dat sommige elementen van het oude Romaanse bouwwerk bewaard zijn gebleven, bewijst dat de Romaanse collegiale niet in een maal werd afgebroken, maar stapsgewijs in gotische stijl werd herbouwd.

Zo bleef bijvoorbeeld de Romaanse toren bewaard tot de 16de eeuw, tot architect Keldermans een campagne lanceerde voor de bouw van een nieuwe toren.

De overblijfselen van de Romaanse collegiale houden daar niet op: ook de crypte bleef goed bewaard.

## **Romaanse crypte**

Via de trappen aan beide zijden van het koor heeft men toegang tot de crypte. Deze trappen werden aan het einde van de 19de eeuw door architect Van Ysendijck vernieuwd tijdens een restauratie van de collegiale.

De aanwezigheid van oude toegangspoorten aan de voet van de twee uiterste nissen lijkt erop te wijzen dat de crypte dienst deed als kerk.

De vier centrale zuilen van de crypte trekken telkens weer de aandacht van de bezoekers.

Deze roze zuilen die ondersteboven geplaatst zijn, werden beschadigd door een langdurige blootstelling aan de buitenlucht. Ze vormen een vierkant in het midden van de crypte. Een grafsteen, vaak omschreven als de "grafsteen van Sint-Guido" werd tussen de twee "Romeinse" zuilen geplaatst.

## **Graf van Sint-Guido**

Een trapezevormige blauwe steen wordt meestal als het graf van Sint-Guido bestempeld. We zien duidelijk een lange tak met vier grote bladeren. Deze steen draagt nochtans geen enkel christelijk teken, of een menselijke afbeelding.

Tussen de steunen waarop de steen is geplaatst, is een nauwe vrije doorgang waardoor bedevaarders kropen opdat hun wensen en gebeden verhoord zouden worden door de heilige. We kunnen dit beschouwen als een soort overgangsritueel.

De crypte bevat een houten standbeeld van Sint-Guido, levensgroot en daterend uit de 18de eeuw. Dit standbeeld stond vroeger boven de bron van Sint-Guido, die gelegen was aan het einde van de Instituutstraat en nu deel uitmaakt van de Sint-Annakliniek.

In de crypte staan twee rustieke altaren in witte steen. Deze altaren vormen een hoek met het koor en zijn op de vloer geplaatst, waardoor de Romaanse stenen opnieuw zichtbaar zijn, onder het plamuur en het mestelwerk uit het einde van de 19de eeuw.

## **Bouw van de gotische collegiale (1350-1527)**

De Romaanse collegiale zal een echte metamorfose ondergaan, vooral tijdens de 15de en de 16de eeuw. Het oudste gotische element dat vandaag zichtbaar is, is het zijportaal aan de zuidelijke kant (1350).

Aan het einde van de 14de eeuw en bij het begin van de 15de eeuw vond een grote restauratiecampagne plaats. De drie kerkschepen en de Onze-Lieve-Vrouw-van-Genadekapel kunnen we dateren rond 1400.

Het Romaanse kruisleuk werd tijdens dezelfde periode grondig gewijzigd. Zijn dikke muren

omsluiten nog steeds gedeeltes van de oude Romaanse collegiale.

De archieven wijzen er tevens op dat in februari 1469 het kapittel de beslissing nam het Romaanse koor af te breken en onmiddellijk daarna te herbouwen.

Deze werken werden uitgevoerd onder de leiding van Henri de Mol, architect van de collegiale sinds 1443. Hij stierf korte tijd later en Jan van Ruysbroeck, de beroemde architect van de toren van het stadhuis van de Brussel, volgde hem op.

Het koor van de collegiale is zeer lang omdat het de twaalf kanunniken moest herbergen.

De doopkapel werd gebouwd tussen 1487 en 1505.

Architect Mathieu Keldermans, die de plannen van het stadhuis van de stad Leuven tekende, hield zich bezig met het ontwerp van de toren.

De analyse van de kentekens van de steenhouders toont ons dat de toren in drie fases werd gebouwd, tussen 1506 en 1545.

De stenen spits in neogotische stijl werd slechts aan het einde van de 19de eeuw opgetrokken, volgens de tekeningen van Jules-Jacques Van Ysendyck, de architect van het gemeentehuis. De torenspits werd ingewijd op 19 september 1898.

### **Restauraties van de collegiale in de 19de en de 20ste eeuw**

Vanaf 1843-44 werd begonnen met de restauratie van de kerk onder leiding van architect Suys. De werken beperkten zich tot een uitwendige vernieuwing van het gebouw en werden in 1857 voltooid.

Vanaf 1879 ondernam Jules-Jacques Van Ysendyck zeer belangrijke grondwerken rond de kerk. Het grondpeil van de kerk en van de wegen die de collegiale omringen werd aanzienlijk verlaagd.

Deze werken, gekoppeld aan de bouw van de spits in 1898, hebben een belangrijke verzakking aan de noordelijke kant van de toren tot gevolg gehad, wat de restauratie van het gebouw en zijn omgeving noodzakelijk maakte.

De restauratiewerken, die werden aangevat in 1994 (en duurden tot 1997), zorgden voor de stabilisering en de reiniging van de toren. Er werd ook een speciale verlichting aangebracht om de toren in zijn volle glorie te laten schitteren.

## **Unieke muurschilderingen**

Tijdens de restauratiewerken die vanaf het einde de 19de eeuw uitgevoerd werden in de kerk, werden sporen van vele muurschilderingen blootgelegd.

De collegiale van Anderlecht bevat trouwens de belangrijkste verzameling muurschilderingen van het Brussels gewest. Deze muurschilderingen dateren uit de 15de - 16de eeuw.

Ze werden beetje bij beetje, en grotendeels dankzij de kanunniken, uitgevoerd door kunstenaars die hen afbeeldden met hun wapenschilden. Ondertussen zijn ze alweer dringend aan restauratie toe.

Vermeldenswaardige muurschilderingen zijn:

- op de muur bij de doopkapel, een schilderij dat de marteling van Sint-Erasmus afbeeldt;
- aan de linkerkant van het dwarsschip beeldt het bovenste schilderij het laatste oordeel uit, het onderste een kolossale Sint-Christoffel, daterend uit 1576;
- naast het Romaanse kerkraam bevindt zich een enorme muurschildering van drie meter hoog die de verheerlijking uitbeeldt. De zuil van het kruisleuk tegenover dit fresco is versierd met een kleine afbeelding van Guido als bedevaarder;
- in de Onze-Lieve-Vrouw-Van-Genadekapel vinden we de mooiste collectie muurschilderingen van de kerk, die verwijzen naar de legende van Sint-Guido.

## **Glasramen van het koor**

Het grote glasraam links in het koor is het oudste glas-in-loodraam van de collegiale van Anderlecht en dateert uit het laatste kwart van de 15de eeuw. Het beeldt de Heilige Maagd uit met het kindje Jezus in de armen, omringd door de donateur en zijn patroonheilige aan de linkerzijde en een andere heilige rechts.

De invloed van de Vlaamse schilderkunst is zeer duidelijk. De Heilige Maagd lijkt op een schilderij van Hugo van der Goes. Het realisme van het gelaat van de donateur, de weergave van de stoffen en de plooien en de kwaliteit van de architecturale achtergrond (een kerk met Romaanse vensters en gotische gewelven) doen dit glasraam aansluiten bij de Vlaamse schilderkunst.

Het gaat om een van de oudste glas-in-loodramen van België. Het wordt door drie kleuren gedomineerd: blauw en rood worden afwisselend gebruikt in het centrale deel, smaragdgroen in het bovenste deel.

Het glasraam ertegenover, dat het "Glasraam van de Voorspraak" wordt genoemd, dateert uit het tweede kwart van de 16de eeuw. De compositie concentreert zich op de donateur, zonder twijfel een kanunnik van het kapittel. Deze kanunnik richt zijn gebeden tot Sint-Pieter, patroonheilige van de collegiale. Deze patroonheilige brengt de gebeden over aan Maria en toont haar de sleutel die hemel en aarde verbindt.

Dit glasraam sluit aan bij de Renaissance en niet bij de Gotiek: de plooien van de kleding worden op een rondere manier weergegeven en de typische decoratieve elementen van de Renaissance (maskers, overladen zuilen, cherubijnen,...) worden weergegeven.

De andere kerkraden van het koor zijn neogotisch. Ze worden toegeschreven aan Samuel Coucke en Jules Dobbelaere. We situeren ze tussen 1896 en 1905.

Deze glasramen werden gerestaureerd tussen 2000 en 2002. Daarbij hebben de specialisten ervoor gekozen om een buitenraam aan te brengen dat de glasramen moet beschermen tegen vervuiling, klimatologische omstandigheden en vandalisme.

### **Overige glasramen van de collegiale**

De glasramen boven het portaal van het dwarsschip komen uit het Gentse atelier van Camille Ganton en dateren uit 1929. Ganton distantieert zich van de neogotiek door gestileerde personages en een decoratiever gebruik van kleur. Links zien we de tenhemelopneming van Maria en het mirakel van de bloemen in het lege graf. Rechts onderscheiden we Christus, temidden van heiligen en engelen.

Het glasraam boven de ingangspoort is veel moderner. Het wordt toegeschreven aan Michel Martens, een van de interessantste hedendaagse ontwerpers van glasramen in België. Het dateert uit 1970.

### **Grafstenen en grafmonumenten**

In het koor van de collegiale Sint-Pieter-en-Guido bevinden zich twee grafmonumenten die werden opgericht ter nagedachtenis van de landsheren van Walcourt, erfgenamen van het oude huis van Aa. Links van het koor bevindt zich het mausoleum van Jan van Walcourt die op 17 augustus 1356 deelnam aan de veldslag van Scheut, die gevoerd werd door de Graaf van Vlaanderen tegen de Brusselaars teneinde de stad in te palmen. Hij stierf enkele jaren later, in 1362.

Het graf van Jan van Walcourt, dat gehouwen werd in zeer zacht aanvoelend zwart marmer, heeft de vorm van een volledig gewapend ligbeeld, het hoofd rustend op een kussen, de handen gekruist op de borst, met een leeuw aan de voeten.

Dit mausoleum is van groot historisch belang door de gedetailleerde wijze waarop de militaire kleding van de 14de eeuw wordt weergegeven. Het gaat hier om een overgang tussen de kleding met mazen en het stalen harnas van de 15de eeuw.

Aan de andere kant van het koor bevindt zich het mausoleum van Arnold van Hooren, landsheer van Gaasbeek en patroon van het kapittel van Anderlecht in de hoedanigheid van landsheer van Walcourt.

Het werk in renaissancestijl, door sommigen toegekend aan de beeldhouwer Jean Mone, werd niet onmiddellijk na de dood van deze bekende landsheer in 1505 ontworpen, maar rond het midden van de 16de eeuw. Dit wordt bevestigd door de kleding van het personage en de omringende versieringen.

Het ronde dwarsschip (links van het koor) bevat drie interessante bas-reliëfs. Het oudste bevindt zich boven het grafschrift van kanunnik en dokter van Filip de Goede, Albert Ditmar, die in 1438 stierf.

Het bas-reliëf valt op door de realistische weergave en door de schoonheid van de draperieën, waarvan het textiel in harmonieuze plooien valt. Het gaat hier om een meesterwerk uit de gotische kunst.

In de buurt van het Ditmar-monument bevindt zich een ander standbeeld van de gekruisigde Christus en de Heilige Maagd.

Een geknielde kanunnik en Johannes de Doper bekijken het tafereel. Het werk dateert uit 1597.

Omwille van de gotische en flamboyante architectuur en het realisme van de personages, kunnen we dit werk nog als gotisch bestempelen.

Het derde laag-reliëf valt op door zijn kleine formaat en de rijkdom van de versieringen, die typisch zijn voor het triomferende italianisme. Het gaat hier om een monument ter nagedachtenis van Barthold van Barthoulz, die op dertienjarige leeftijd stierf in 1532.

Ondanks de vervanging van de vloerbekleding van de collegiale in 1902, bevat de kerk nog 96 graftomben daterend uit de 15de tot de 18de eeuw, waarvan het merendeel aan kanunniken is opgedragen.

De mooiste grafstenen bevinden zich tegen de muren van de doopkapel. De stenen die er bewaard worden, getuigen van de aanwezigheid van welstellende Brusselaren die zich in Anderlecht vestigden na tussenkomst van het kapittel. Ook zij werden hier begraven.

### **Leven van Sint-Guido**

Het "Leven van Sint-Guido" of de "Vita guidonis" werd meer dan een eeuw na zijn dood geschreven. Volgens deze "Vita guidonis" werd Guido geboren in een landbouwersfamilie, in de tweede helft van de 10de eeuw. Eerst werkte hij als boer, daarna werd hij koster van de Onze-Lieve-Vrouw-kerk van Laken. Hij laat zich door een Brusselse koopman overhalen handel te drijven, maar zijn schip strandt op een zandbank in de Zenne. Omdat hij deze gebeurtenis interpreteert als een teken van God, keert hij terug naar Laken.

Hij besluit naar Rome en naar andere bedevaartsoorden te trekken. Zeven jaar lang bezoekt hij de bekendste kerken van de wereld.

Wanneer hij via Rome terugkeert, ontmoet hij Wonedulfus, decaan van het kapittel van Anderlecht. Samen besluiten ze Jeruzalem te bezoeken.

Op de terugweg naar het vaderland, sterven Wonedulfus en zijn vrienden. Wonedulfus vraagt hem zijn dood aan de zijnen mee te delen en hun zijn gouden ring te overhandigen als bevestiging van dit droevige nieuws.

Uiterst vermoeid keert Guido terug naar Anderlecht, waar hij in het huis van de vice-decaan op 12 september 1012 sterft aan dysenterie. De juiste begraafplaats van Guido kennen we niet, maar deze bevindt zich waarschijnlijk op het kerkhof rond de kerk.

De onfortuinlijke bedevaarder wordt snel vergeten. Ongeveer veertig jaar na zijn dood, werden in de Vita de eerste mirakels opgetekend. Het paard van landsheer Onulfus stootte zijn hoef tegen het graf en stierf een tragische dood: het brak zijn schedel tegen een muur. Zijn aangedane meester liet het graf door een haag omringen. De twee boeren die belast werden met het planten van de haag spotten met de man die reeds zo lang dood was. De ene stierf dezelfde nacht, de andere de volgende dag. Vanaf dat moment begreep de bevolking deze les en haastte ze zich naar het graf van Guido. De vergetelheid veranderde in verering.

Vandaag maakt Sint-Guido integraal deel uit van het Anderlechtse leven. De collegiale domineert het historische centrum van de gemeente. Zijn afbeelding is terug te vinden op het gemeentelijke wapenschild, Sint-Guido is het hoofdpersonage in een jaarlijkse processie en bepaalt tevens de datum van de u jaarmarkt.